

การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย¹

Implementation of the Bangkok Rules of Mother and Children Living in Thai Prisons

दनัยกันต์ จงเฟื่องปริญญา²

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริรัตน์ แอดสกุ³

Danaigun Jongfuangprinya⁴

Associate Professor Sirirath Adsakul, Ph.D.⁵

บทคัดย่อ

บทความนี้อภิปรายถึงสถานการณ์การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย ประเด็นด้านสุขภาพของแม่และเด็ก ด้านสิทธิของผู้ต้องขังแม่และเด็กและด้านการดูแลเด็ก มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการเสนอแนะการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย วิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม การวิจัยนี้เน้นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) โดยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

¹ บทความนี้ประยุกต์มาจากวิทยานิพนธ์เรื่องการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีววิทยาและงานยุติธรรม) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2561 โดยมี รศ.ดร.ศิริรัตน์ แอดสกุ เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

² นิสิตศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีววิทยาและงานยุติธรรม) ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ Ph.D. student on Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science Chulalongkorn University, Thailand
Email : danaigun.j@hotmail.com

⁵ Advisor of Candidate, Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Political Science Chulalongkorn University, Thailand

แนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดองค์กรสหประชาชาติและข้อกำหนดกรุงเทพว่าด้วยสุขภาพแม่และเด็กของผู้ต้องขังหญิง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง แนวคิดความผูกพันทางสังคม (Social Bonding) แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ผลการศึกษา พบว่า ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอ่อนและเด็กติดผู้ต้องขัง ยังมีปัญหาในหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะของเรือนจำและทัณฑสถานที่ผู้ต้องขังหญิงจองจำอยู่ในแต่ละจังหวัด

เนื่องจากอุปสรรคอันเกิดจากงบประมาณรายปีที่อาจไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง ปัญหาเรือนสถานที่อับการทรมาน ปัญหาสุขอนามัยของผู้ต้องขังหญิง การจัดการเรือนนอนของผู้ต้องขังหญิง สวัสดิการของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหลังคลอดและเด็กติดผู้ต้องขัง การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านจิตวิทยาและการเข้าถึงกุมารแพทย์และพยาบาลผดุงครรภ์ ขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมต่อกันระหว่างเรือนจำและทัณฑสถาน การประสานงานและทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง ยังไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพได้อย่างสมบูรณ์ แม้จะมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนจากข้อกำหนดกรุงเทพก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการแตกต่างกันไปตามขนาดของสถานที่และการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละเรือนจำและทัณฑสถาน ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบาย เป็นแนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย

คำสำคัญ: การขับเคลื่อน, ข้อกำหนดกรุงเทพ, ผู้ต้องขังหญิง, แม่และเด็กติดผู้ต้องขัง

Abstract

This article discussed the progress of Bangkok Rules on women inmates and their young children residing in prisons of Thailand in the aspects of their health, their rights, and childcare. The objective of this study is to examine the progress of Bangkok Rules on women prisoners and their young children residing in prisons, issues, obstacles, and recommendations in driving Bangkok Rules on women inmates and their young children in Thailand and providing practical guidelines for correctional officers. The study is determined to indicate the need and urgency of driving Bangkok Rules on women prisoners and their young children residing in prisons of Thailand, while outlining recommendations on the suitable practices. This research largely utilizes documentary research methodology, including literature reviews of related theories, research documents pertinent to the United Nations Rules and Bangkok Rules on women prisoners and their children, the treatment of women prisoners and their children residing in Thailand's prisons, international standards of treatment of female prisoners, social bonding theory, and socialization theory. The research reveals that pregnant inmates, women inmates with young children, and children residing in prisons faced different issues, based on the type of women prisons and correctional institutions in each province.

Budgeting also posed as an obstacle to the promotion of Bangkok Rules, as each annual budget may not be sufficient for the number of pregnant inmates, female prisoners with young children, and

young children in prison. Issues, such as prison nurseries, hygiene of female prisoners, management of prison beds, welfare of pregnant prisoners, post-partum prisoners, and children residing in prisons, the lack of psychologist social workers, and access to pediatricians and midwives, the lack of data base that links between prisons and correctional institutions, and the coordination and collaboration of correctional officers relating to women prisoners and children residing in prisons, posed difficulties for Thailand's prisons to fully apply Bangkok Rules.

Although Bangkok Rules evidently outlines practices and guidelines, there remain the limitations of the size of the facilities, the management of staffs and officers in each prison and correctional institution, which have been the major obstacles in driving Bangkok Rules on women prisoners and their young children residing in prison.

This research can be used to establish policies for the future guidelines for correctional officers relating to mothers and children residing in prisons in order to improve and drive Bangkok Rules on women inmates and their children residing in prisons of Thailand in the future.

Keywords: Drive, Bangkok Rules, Women prisoners, and Women inmates and their children residing in prison

บทนำ

การรับรองข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nation Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders) หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules)” ได้มีการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนธันวาคม ปีพุทธศักราช 2553 โดยมีจุดประสงค์ในการสร้างมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้หญิงและตระหนักถึงความต้องการเฉพาะด้านเพศสภาวะของผู้หญิงในระบบของกระบวนการยุติธรรม (มูลนิธิมั่นพัฒนา, 2553)

ข้อกำหนดกรุงเทพ เป็นเครื่องมือระดับสากลลำดับแรก ที่กล่าวถึงความต้องการเฉพาะของเด็กติดผู้ต้องขังหญิง การดูแลผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ และการดูแลแม่ลูกอ่อนในเรือนจำ ซึ่งผู้หญิงที่มีตั้งครรภ์มีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านสรีระร่างกาย และทางด้านอารมณ์ ซึ่งต้องได้รับการดูแลอย่างพิเศษมากกว่าผู้ต้องขังหญิงทั่วไป อีกทั้งเมื่อมีการคลอดบุตรออกมาแล้ว การดูแลเด็กติดผู้ต้องขังยังต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กตามช่วงวัย ซึ่งแต่ละข้อในข้อกำหนดกรุงเทพที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประเด็นด้านสุขภาพของแม่และเด็ก

“ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรติดมาด้วย ต้องให้เด็กได้ตรวจสุขภาพ เพื่อดูแลรักษาโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพของเด็ก ซึ่งต้องให้บริการด้านสุขอนามัยเทียบเท่ากับในชุมชน” (ข้อที่ 9)

“ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือให้นมบุตร ต้องได้รับการแนะนำทั้งด้านสุขภาพและโภชนาการ รวมถึงการดูแลด้านความต้องการอย่างเหมาะสม ซึ่งการให้นมบุตรเป็นสิ่งที่ต้องทำ ยกเว้นกรณีที่มีปัญหาสุขภาพ โดยที่บุตรของผู้ต้องขังหญิงนั้นไม่ได้อยู่ในเรือนจำด้วย” (ข้อที่ 48)

ประเด็นด้านสิทธิของผู้ต้องขังแม่และเด็ก

“การให้เด็กอยู่กับแม่ในเรือนจำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก และต้องไม่ปฏิบัติเหมือนเด็กเป็นผู้ต้องขัง” (ข้อที่ 49)

“ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรได้รับโอกาสในการอยู่ร่วมกับบุตรของตนให้มากที่สุด” (ข้อที่ 50)

ประเด็นด้านการดูแลเด็ก

“เด็กที่อาศัยอยู่กับมารดาในเรือนจำ ต้องได้รับการดูแลทางด้านสุขภาพ และพัฒนาการ จากผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้งต้องได้รับสภาพแวดล้อมที่เหมือนกับเด็กที่อยู่นอกเรือนจำมากที่สุด” (ข้อที่ 51)

“ในการแยกเด็กออกจากมารดา ต้องมีการประเมิน และคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กมากที่สุดโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ด้านการย้ายเด็กจะต้องมีการเตรียมทางเลือกอื่นๆและทำด้วยความละเอียดรอบคอบ ซึ่งเมื่อแยกเด็กออกจากมารดาแล้วให้อาศัยอยู่กับครอบครัวหรือญาติ ดังนั้น การเตรียมทางเลือกให้ผู้ต้องขังหญิงต้องมีการอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้พบบุตรโดยยึดถือความปลอดภัยไว้” (ข้อที่ 52)

จากข้อกำหนดดังกล่าว แสดงว่าข้อกำหนดกรุงเทพได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเด็กและหญิงมีครรภ์ในเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศแนวหน้า เสนอต่อสหประชาชาติ ให้มีการประกาศใช้มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องนำข้อกำหนดกรุงเทพ มาขับเคลื่อนให้เป็นแบบอย่างเพื่อให้ข้อกำหนดนี้สามารถนำไปปฏิบัติในประเทศให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยที่ข้อกำหนดส่วนใหญ่ นั้น ไม่ได้เรียกร้องให้เพิ่มทรัพยากรในการนำไปปฏิบัติ แต่เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านการตระหนักรู้ทางด้านสุขอนามัยแม่และเด็ก สิทธิที่เด็กควรได้รับ ทศนคติด้านความรับผิดชอบที่มีต่อการเลี้ยงดูบุตรและการดูแลตนเองระหว่างตั้งครรภ์และ

หลังคลอด การปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอยู่ภายในเรือนจำ ควรเน้นย้ำถึงความปลอดภัยในการดูแลตนเองและลูกด้วยขั้นตอนที่มีมาตรฐานและสามารถทำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐาน และความต้องการของผู้กระทำผิดหญิง แต่ด้วยในปัจจุบัน งบประมาณรายปีของกรมราชทัณฑ์กับจำนวนนักโทษหญิงนั้นมีจำกัด ซึ่งสวนทางกับจำนวนผู้กระทำผิดที่เพิ่มขึ้นจากคดีหลากหลายรูปแบบ เช่น คดียาเสพติด จึงมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนแม่และเด็กติดผู้ต้องขังจึงเพิ่มขึ้นตามลำดับ เรือนจำและทัณฑสถานของประเทศไทยหลายแห่งยังขาดบุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะดูแลเด็กที่เกิดในระหว่างคุมขัง ซึ่งปัญหาหลักคือสภาพความแออัดของเรือนจำ โภชนาการที่ไม่สมบูรณ์สำหรับแม่และลูก และอาจเป็นข้อจำกัดในการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ได้คุณภาพ ทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ประกอบกับจำนวนเด็กติดผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี ทำให้การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพมหานครมีความจำเป็นต้องรีบผลักดันให้เกิดประสิทธิภาพสมบูรณ์มากที่สุดเพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น

ในขณะเดียวกัน แม่และเด็กเหล่านี้ยังไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะพัฒนาความผูกพันระหว่างแม่ลูกในช่วงขวบปีแรกของชีวิต ซึ่งความผูกพันเหล่านี้ใช้เวลาเพียงไม่กี่ปีในการสร้างแต่จะมีความสำคัญและคงอยู่ตลอดไป ความผูกพันและความรักระหว่างแม่ลูกจะเป็นตัวช่วยเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สติปัญญาและการเข้าสังคมของเด็กและเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกที่ดีเพื่อฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งจากสถิติเด็กติดผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ จากทั่วประเทศ ณ เดือนพฤษภาคม ปีพุทธศักราช 2560 พบว่า มีเด็กติดผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ จำนวน 74 คน (ศิริินทร์ อินทรวิชะ, 2561)

สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม ปี พุทธศักราช 2560 จำนวนผู้ต้องขังหญิง พบว่า มีทั้งสิ้น 39,396 คน เป็นนักโทษเด็ดขาดจำนวน

31,779 คน เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จำนวน 7,512 คน และเป็นผู้ต้องกักกันและกักขัง จำนวน 3 คนและ 99 คน ตามลำดับ

เมื่อสำรวจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อนำ Bangkok Rules มาปฏิบัติ พบว่า เด็กที่อาศัยอยู่ในเรือนจำมีความเป็นอยู่ที่กดดันมากกว่าอาศัยอยู่ภายนอกเรือนจำแม้ว่าเด็กจะไม่ได้อยู่ในฐานะนักโทษเลยก็ตาม โอกาสที่เด็กจะได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อาจลดลง แม้กระทั่งเด็กที่ถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำแล้วอาจมีปมด้อยจนเป็นปัญหาสังคมได้ในอนาคต ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณาว่าเด็กควรจะอยู่ในเรือนจำหรือไม่ โดยต้องมีการชั่งน้ำหนักระหว่างความสัมพันธ์ของแม่และเด็กถึงผลเสียที่เด็กจะได้รับจากสภาวะในเรือนจำ เด็กที่อยู่ในเรือนจำสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เด็กที่เกิดภายในเรือนจำ
2. เด็กที่เกิดนอกเรือนจำแต่เข้ามาอยู่ในเรือนจำภายหลัง

ซึ่งการปฏิบัติต่อเด็กในแต่ละกรณีอาจมีความแตกต่างกัน เช่น อนุญาตให้เฉพาะเด็กที่เกิดในเรือนจำเท่านั้นที่สามารถอาศัยอยู่กับแม่ได้ แม่และเด็กจะถูกคุมตัวแยกออกจากสถานที่ที่คุมขังผู้ต้องโทษคนอื่นและมีการวางข้อจำกัดในกรณีที่เด็กได้รับอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำได้โดยมีข้อจำกัดทางอายุเป็นตัวกำหนดเมื่อมีอายุตามที่กำหนดก็ต้องออกจากเรือนจำ โดยที่ระบบของเรือนจำที่มีความควบคุมเข้มงวดนั้นอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีอิสระได้จำกัด แต่ถึงอย่างไรก็ตามเรือนจำก็ยังไม่ใช่สถานที่ที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตและมีพัฒนาการที่ดีได้ การตัดสินใจให้เด็กอยู่ในเรือนจำจึงอาจเป็นทางเลือกที่ใช้เมื่อหลีกเลี่ยงแนวทางอื่นไม่ได้แล้วเท่านั้น (ฟีโลลักษณ์ โรจนประเสริฐ และคณะ, 2558)

อนึ่งกฎหมายในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวของแม่และเด็กที่ถูกคุมขัง ในด้านการแสดงความรับผิดชอบและการเลี้ยงดูบุตรของตนเพื่อความอยู่รอด ก็ยังไม่มีมีการพิจารณาที่

เหมาะสมถึงสภาวะแวดล้อมส่วนบุคคลและครอบครัว หรือการให้บริการทางสังคม รวมไปถึงระยะเวลาที่ถูกคุมขัง และสิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำและปัญหาอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรง โดยปัญหาเรื่องแม่และเด็กนั้น เป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไขให้เป็นไปตามข้อกำหนดกรุงเทพ เพราะโครงสร้างพื้นฐานเดิมของเรือนจำในประเทศไทยถูกออกแบบมาให้คุมขังนักโทษชายเป็นหลัก (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2560)

ดังนั้นประเทศไทยที่พึ่งมีจำนวนนักโทษหญิงเพิ่มมากขึ้นอย่างก้าวกระโดดในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา นั้น จึงมีโครงสร้างที่ไม่เหมาะสมกับผู้หญิงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเจริญเติบโตของเด็กที่ควรอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายเพื่อช่วยในพัฒนาการของเด็กเล็ก เป็นต้น จากปัญหาที่เกิดขึ้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหลายหน่วยงานทั้งทางภาคเอกชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ด้วยเหตุนี้ข้อกำหนดกรุงเทพจึงยังไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างสมบูรณ์ จึงมีข้อสงสัยและต้องการหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาโดยการศึกษาวิจัยปัญหาของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพในเรือนจำต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาคำตอบเรื่องการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพ กับการนำมาปฏิบัติว่า มีปัญหาอะไร เหตุใดจึงยังไม่สามารถดำเนินการได้ในหลายเรือนจำ และควรมีวิธีหรือแนวทางใดในการให้ความร่วมมือ เพื่อนำไปสู่ผลที่เกิดประโยชน์ สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็ก ติดผู้ต้องขัง สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการเสนอแนะการขับเคลื่อน ข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย วิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนด

กรุงเทพมหานครแม่และเด็กติดผู้ต้องขังพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม

วิธีการและเครื่องมือในการศึกษา

การวิจัยนี้เน้นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) เชิงคุณภาพโดยเน้นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแนวคิดทฤษฎีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดองค์กรสหประชาชาติและข้อกำหนดกรุงเทพมหานครว่าด้วยสุขภาพแม่และเด็กของผู้ต้องขังหญิง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง แนวคิดความผูกพันทางสังคม (Social Bonding) แนวคิดการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) หลักการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับ ผู้ต้องขังมีครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง ในประเทศไทยและต่างประเทศ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำขึ้นตามแนวคิดของข้อกำหนดของสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่ไม่ใช่การคุมขังแก่ผู้ต้องขังหญิง โดยที่ลักษณะเฉพาะและธรรมชาติของผู้กระทำผิดหญิงมีความแตกต่างจากผู้ต้องขังชายโดยเฉพาะความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเพศหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอเนื่องจากปัจจัยทั้งจากร่างกาย สภาพจิตใจที่แตกต่างจากเพศชาย โดยเฉพาะเมื่อต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ พบเจอกับสภาวะหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพ ซึ่งความต้องการพิเศษเฉพาะของเพศหญิงนี้ ได้แก่ ด้านสุขภาพ สุขอนามัย การรักษาพยาบาล ด้านโภชนาการ ด้านความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือมีเด็กติดผู้ต้องขัง

จากข้อเสนอแนะแนวขององค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้นำมาปรับใช้ในหลาย ๆ ประเทศ รวมถึงประเทศไทย ที่เรียกว่า ข้อกำหนดกรุงเทพ ซึ่งทางกรมราชทัณฑ์ (2555) ได้อธิบายถึง ข้อกำหนดกรุงเทพที่เกี่ยวกับการผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยยังคงเนื้อหาสำคัญที่เกี่ยวกับการดูแลและให้สิทธิกับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และมีบุตรติด ทั้งด้านสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพจิต ด้านโภชนาการ การให้สิทธิให้การเลี้ยงดูบุตรตามสมควรเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดากับบุตร รวมไปถึงการดูแลเด็กติดผู้ต้องขังที่ยังคงแนวคิดเน้นประโยชน์ของเด็กมากที่สุด ในการเน้นพัฒนาการของเด็ก การศึกษาเรียนรู้ตามแต่ละวัย

ความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ในแต่ละช่วงเวลาที่ก่อนและหลังคลอด มีความต้องการที่ละเอียดอ่อนต่างกัน จำเป็นต้องใช้ทรัพยากร และงบประมาณที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ ในระยะเวลาที่เหมาะสม โดยใช้ความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อความราบรื่นในการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพให้เกิดประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพเรือนจำในประเทศไทย

จากข้อกำหนดกรุงเทพที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนที่เน้นด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง จากการแยกมาเฉพาะข้อที่เป็นส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมในการหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาและสามารถลดอุปสรรคในการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทยนั้น ได้ยึดหลักการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ปีพุทธศักราช 2560 โดยเฉพาะในส่วนของคุณภาพ สุขอนามัยของผู้ต้องขังหญิง

ดังเช่นมาตราที่ 57 ที่ทางเรือนจำจะต้องให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการจากบุคลากรทางการแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ ที่ได้รับการอบรมด้านพยาบาล และจัดหาอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอ แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร

รวมไปถึงบุตรของผู้ต้องขังหญิง และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงให้นมบุตรและดูแลบุตร เว้นแต่ว่าผู้ต้องขังหญิงมีปัญหาด้านสุขภาพ หรือในมาตราที่ 58 ที่เรือนจำจะต้องเตรียมสถานที่คลอดบุตรให้แก่ผู้ต้องขังหญิง เช่น สถานพยาบาล โรงพยาบาลที่อยู่ข้างนอกเรือนจำ ตามพื้นที่ที่เรือนจำนั้น ๆ ตั้งอยู่ และถ้ามีการคลอดในเรือนจำให้ลงบันทึกว่าเด็กเกิดตามท้องที่ที่เรือนจำอยู่ โดยไม่ให้ระบุว่าเป็นเกิดในเรือนจำ ซึ่งเมื่อมีการคลอดบุตรแล้ว ให้ผู้ต้องขังหญิงได้พักฟื้นรักษาตัวได้ไม่เกิน 7 วันถ้าต้องใช้เวลามากกว่านั้นจะต้องมาจากความเห็นชอบของแพทย์ที่ทำการคลอดให้คำแนะนำต่อผู้บัญชาการเรือนจำ และให้เด็กที่อยู่ร่วมกับมารดาในเรือนจำได้รับการตรวจสุขภาพร่างกายและป้องกันโรค รวมไปถึงการบริการด้านสุขภาพ จากผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเด็กเพื่อให้วินิจฉัยและให้การรักษาตามความจำเป็น

มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนอกเหนือจากประเทศไทยที่ได้นำแนวคิดจากองค์การสหประชาชาติจนเกิดเป็นข้อกำหนดกรุงเทพนั้น ทางด้านประเทศต่าง ๆ ก็ได้มีการนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ตามความเหมาะสมในแต่ละประเทศ ดังที่ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ และคณะ (2557) กับทาง กรมราชทัณฑ์ (2552) ได้กล่าวถึง แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในนานาประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในหลาย ๆ ปัจจัย จะเห็นได้ว่าทุกประเทศมีความเหมือนกันในด้านของการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ คือ การดูแลและบริการทางการแพทย์ทั้งก่อนและหลังคลอด ทางด้านสุขภาพและโภชนาการ แต่จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ประเทศที่โดดเด่นในเรื่องของการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือเด็กติดผู้ต้องขังมากที่สุด คือ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติมากที่สุด

มีการเตรียมความพร้อมแก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือมีเด็กติดผู้ต้องขังในทุกประเทศ เป็นลักษณะรูปแบบของหน่วยงาน หรือโครงการ เพื่ออบรมและให้ความเข้าใจในการดูแลเด็ก โดยเน้นที่เรื่องของสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก ซึ่งประเทศที่มีความแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ คือ ประเทศ สิงคโปร์ ที่มีโครงการ

Children's Playgroup เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุตรเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของแม่และเด็ก

และทุกประเทศมีการดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก เช่นประเทศ ฮังการี สิงคโปร์ อัฟริกาใต้ ในฮังการีได้มีการจัดสถานที่สำหรับเด็กทารกและเด็กติดผู้ต้องขังเป็นอย่างดี อย่างการตั้ง Child Play Center และประเทศสิงคโปร์ จัดตั้งกลุ่มเด็ก ที่ชื่อ Children's Playground ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ดูแลเด็กติดผู้ต้องขังเพื่อนำมาดูแลพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ส่วนประเทศอัฟริกาใต้มีหน่วยแม่และเด็ก Mother and Child Unit เพื่อพัฒนาทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และพัฒนาการของเด็ก

ในทุกประเทศจะมีการกำหนดระยะเวลาที่让孩子ได้อยู่ร่วมกับมารดาในเรือนจำ แตกต่างกันในแต่ละประเทศ โดยที่ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา จะไม่มีการระบุระยะเวลาที่ชัดเจนสำหรับอายุของเด็กที่อยู่ร่วมกันกับผู้ต้องขังหญิงได้ ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่น ฮังการี มาเลเซีย และ อัฟริกาใต้ จะมีการกำหนดระยะเวลาไว้ค่อนข้างชัดเจน มีเพียงประเทศสิงคโปร์ที่ไม่สามารถให้เลี้ยงดูบุตรของตนเองในเรือนจำได้ เพราะเด็กทารกที่เกิดจะถูกนำไปให้กับบุคคลอื่นในครอบครัว

ข้อดีของประเทศที่ไม่มีการกำหนดระยะเวลาการเลี้ยงดู คือ มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล เป็นการพิจารณารายบุคคลเพื่อประโยชน์ของเด็กและปรับเปลี่ยนได้ หากมีความจำเป็น ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวด้านระยะเวลามาเป็นอุปสรรค

ข้อดีของประเทศที่มีการกำหนดระยะเวลาเลี้ยงดู คือ การวางแผนการเลี้ยงดูเพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กตามระยะเวลาตายตัว เพื่อแจ้งให้ญาติมารับช่วงการเลี้ยงดูเด็กต่อไป หรือหากไม่มีญาติก็เป็นหน้าที่ของทางภาครัฐ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับรู้หน้าที่และระยะเวลาของตนเองที่เหลืออยู่กับเด็กอย่างชัดเจน

ทางด้านข้อด้อย คือ หากระยะเวลาสั้นเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในทางด้านของสุขภาพจิตและพัฒนาการของเด็ก หรือทั้งแม่และเด็กได้ ในกรณีของประเทศสิงคโปร์ที่ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ อาจเป็นข้อด้อยในการที่ตัดโอกาสความสัมพันธ์ที่สำคัญในช่วงขวบปีแรกของแม่และเด็ก ซึ่งนอกจากความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกแล้ว นมของแม่ในช่วงปีแรกก็มีผลอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของเด็กอีกด้วย

โดยที่ทุกประเทศนั้นจะเน้นที่การดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และมีบุตรติด ทั้งในกรณีก่อนและหลังคลอดเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดไว้ และมีการดูแลเด็กทารกและบุตรของผู้ต้องขังหญิงโดยการที่เน้นประโยชน์ของเด็ก พัฒนาการและเรียนรู้ที่เด็กพึงจักต้องได้รับเป็นหลัก ซึ่งหากประเทศไหนไม่สามารถให้นำบุตรของผู้ต้องขังหญิงเข้ามาอยู่ร่วมกันกับมารดาในเรือนจำได้ก็จะจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยในการอำนวยความสะดวกในข้อนี้

ดังนั้นการนำแนวทางการปฏิบัติของหลายประเทศมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบข้อแตกต่างและนำข้อดีมาประยุกต์ใช้กับแนวทางการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพในประเทศไทย จะเป็นประโยชน์ต่อการลดความผิดพลาดจากการเรียนรู้ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นแล้วจากต่างประเทศและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้ประสิทธิผลมากที่สุดในระยะเวลาที่สั้นที่สุด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาแนวทางของต่างประเทศควบคู่ไปกับการทำวิจัยเรื่องนี้

แนวคิดความผูกพันทางสังคม (Social Bonding) เป็นทฤษฎีควบคุมของ Travis Hirschi (อ้างอิงใน พงศกร อินธิไชย, 2551) โดยนำเสนอว่า ทุกคนมีโอกาที่จะเกิดพฤติกรรมกระทำผิดกฎหมายได้หากเพราะมีพันธะทางสังคม ที่ทำให้ทุกคนดำเนินชีวิตตามกฎระเบียบทางสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคน ว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด ซึ่งถ้ามีความเชื่อน้อยก็จะมีโอกาสประกอบอาชญากรรมสูงมาก

1. ความผูกพัน (Attachment) เป็นองค์ประกอบแรกขั้นพื้นฐานทางอารมณ์หรือความรักที่สำคัญที่สุด ที่ผูกมัดให้บุคคลยอมรับค่านิยม บรรทัดฐานของสังคม จากการที่มีความผูกพันกับบุคคลอื่นส่งผลให้บุคคลมีการสร้างความรู้สึกที่จะควบคุมตนเองให้ไม่กระทำความผิด เป็นคนดีในสังคม ซึ่งมาจากสถาบันครอบครัว เพื่อน และชุมชนที่อาศัยอยู่

2. ข้อผูกมัด (Commitment) การที่บุคคลได้รับการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพสุจริตตามวิถีชีวิตปกติในสังคม เพื่อต้องการประสบความสำเร็จในชีวิตในอนาคต เป็นข้อผูกมัดตัวบุคคล ดังนั้นบุคคลจะไม่ต้องการทำผิดกฎหมายเพราะเกรงว่าสิ่งที่คาดหวังนั้นจะล้มเหลวจนหมดโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ

3. ความเชื่อมั่น (Belief) ระดับความเชื่อถือว่าตัวบุคคลนั้นมีต่อค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม ถ้าบุคคลมีความเชื่อถือว่าสูง ก็จะไม่ก่อเหตุที่ผิดกฎหมายของสังคม เช่น ถ้ามีคุณธรรมสูง ก็จะยากที่จะทำในเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

4. การเข้าร่วม หรือความเกี่ยวข้อง (Involvement) เป็นองค์ประกอบทางด้านพันธะที่ผูกมัดตัวบุคคลที่สำคัญ เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมของบุคคล ทำให้ไม่สามารถมีเวลาไปประกอบอาชญากรรมได้ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน ทีมกีฬา สโมสร องค์กรทางชุมชน

ดังนั้น บุคคลที่ได้รับการศึกษา มีความผูกพันในครอบครัวและสังคม จะมีพฤติกรรมที่ไม่ก่อเหตุอาชญากรรมเพราะมีความผูกพัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Özbay and Özcan (2006) ได้ทำการทดสอบทฤษฎีนี้ จากงานวิจัยเรื่องการเชื่อมโยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนมัธยม Hirschi เมืองฮังการา, เดิร์ก ในการศึกษาได้มีการใช้ทฤษฎีการผูกมัดทางสังคมของ Hirschi เพื่อทดสอบว่ามุมมองของทฤษฎีพันธะ สามารถนำตัวแปรการผูกมัดทางสังคม มาอธิบายถึงการกระทำผิดของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงได้หรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนมัธยม 1,710 คน จากเขตกลางของฮังการาซึ่งเป็นเมือง

หลวงของตุรกี ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรจากทฤษฎีพันธะทางสังคมอย่างครอบคลุมโรงเรียน เพื่อน ชนชั้นทางสังคม มีบทบาทที่สำคัญในนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง และนอกจากนี้ในองค์ประกอบของทฤษฎีพันธะทางสังคมสามารถอธิบายได้ถึง การกระทำผิดทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง

ในนิยามของขอบเขตทฤษฎีความผูกพันทางสังคมสำหรับงานวิจัยนี้ เด็กติดผู้ต้องขังในเรือนจำหากไม่ได้รับการผูกพันทางสังคมตั้งแต่เด็กจากทางครอบครัวหรือทางมารดา และไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ควรได้ทำในแต่ละช่วงวัย ไม่ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐาน ไม่มีการเข้าสังคมกับเด็กวัยเดียวกันในโรงเรียนที่ทำให้เด็กรู้สึกไม่แตกต่างจากผู้อื่นหรือถูกกีดกันจากสังคม ก็มีโอกาสที่เด็กเติบโตไปมีพฤติกรรมที่มีปัญหาก่อความรุนแรงหรือก่ออาชญากรรมได้ในอนาคตเพราะภายในเรือนจำอาจมีโอกาสที่เด็กได้ซึมซับพฤติกรรมการกระทำผิดหลากหลายแบบ รวมทั้งบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่ไม่เหมาะสมกับเด็กในวัยแรกเกิดซึ่งเป็นช่วยวัยที่มีพฤติกรรมเลียนแบบสภาพแวดล้อมใกล้เคียง

แนวคิดการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) รุ่งนภา ภาภูตานนท์ (2552) ได้ให้ความหมายว่า การขัดเกลากายทางสังคม ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมผสมผสานกับจิตวิทยา ส่งผลให้บุคคลมีบุคลิกภาพ ตามแบบที่สังคมต้องการ เริ่มต้นจากเด็กที่เกิดมาได้รับการอบรมสั่งสอนเพื่อเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ ทำให้เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรม มีสภาพแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2560) กล่าวว่า การขัดเกลากายทางสังคม เป็นการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ประกอบด้วยรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่น อีกทั้งเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นตามที่ต้องการและเป็นการสร้างตัวตนให้กับบุคคลนั้นด้วย

วิชัย ภูโยธิน และคณะ (2552) ได้อธิบายว่าเป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนบุคคลให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมและนำกฎระเบียบเหล่านั้นไปเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งการขัดเกลาสังคมนั้นมนุษย์ได้รับอยู่ตลอดเวลา เพื่อการปรับตัวเข้ากับสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่ได้ดี

กล่าวโดยสรุป การขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการเรียนรู้สั่งสมในบุคคลที่อยู่ในสังคมโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อสร้างบุคลิกภาพของบุคคล และให้รับรู้กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ตามที่สังคมต้องการ และยังเป็นการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่

วิธีการขัดเกลาทางสังคม

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2560) กล่าวถึง วิธีการขัดเกลาทางสังคมว่า แบ่งออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

1. วิธีการทางตรง (Direct Socialization) ได้แก่ การพูดคุยกัน การอบรมสั่งสอน การแนะนำ การชี้แนะกันตรง ๆ โดยการบอกกล่าวกัน
2. วิธีการทางอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการขัดเกลาโดยที่ไม่มีการบอกกล่าวต่อกัน แต่ใช้วิธีการสังเกตการณ์ การเลียนแบบจากผู้อื่น

ความเป็นตัวตน (Self)

ความเป็นตัวตน เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและเกิดจากการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น การสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นก็จะมีส่วนที่ช่วยในการพัฒนาบุคลิกภาพของคนด้วย ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องความเป็นตัวตนไว้ 3 ท่าน ดังนี้

1. Charles Horton Cooley (1864-1929) Cooley ได้เสนอใช้หลัก Looking-glass Self หมายถึง การที่เราจะรู้ว่าการเป็นตัวตนของเรานั้นเป็นอย่างไร เราจะรู้ได้จากความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นนั้นเปรียบเสมือนเป็นกระจกเงา สะท้อนให้เรา รู้ว่าการเป็นตัวตนของเราเป็นอย่างไร อาจกล่าวได้ว่า

ความเป็นตัวตนของเรานั้นเกิดจากการที่ผู้อื่นเป็นผู้ประเมินเรา ไม่ใช่เกิดจากการที่เราประเมินตัวเราเอง

2. George Herbert Mead (1863-1931) Mead เสนอว่าการที่มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กับใครนั้น จำเป็นต้องอาศัยสัญลักษณ์ในการมีปฏิสัมพันธ์กัน สัญลักษณ์ที่สำคัญ ก็คือ ภาษา Mead ได้ชื่อว่าเป็น “Symbolic Interactionist” Mead ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการพัฒนาความเป็นตัวตน (Stages of Self) ไว้ว่ามีอยู่ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (Zanden, 1993, pp. 77-78)

2.1 The Play Stage ในช่วงขั้นตอนนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่เด็กจะลอกเลียนแบบบทบาทจากบุคคลที่เขามีความใกล้ชิดผูกพัน และเป็นบุคคลที่มีความสำคัญกับตัวเขา (Significant Others) เช่น พ่อ แม่ เป็นต้น แต่ในช่วงนี้ตอนนี้เขาจะมีความเข้าใจในแต่ละบทบาทเท่านั้น ยังไม่มีความสามารถที่จะเชื่อมโยงในแต่ละบทบาทได้

2.2 The Game Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเริ่มเรียนรู้และเข้าใจในความหมายของแต่ละบทบาทมากขึ้น เช่น การเล่นเกมเบสบอล ผู้เล่นแต่ละคนจะเรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทของตนเองและผู้เล่นคนอื่น ๆ รู้จักเชื่อมโยงบทบาทของคนอื่น ๆ เข้าด้วยกัน

2.3 The Generalized Other Stage ในขั้นตอนนี้เด็กจะเกิดความเข้าใจและจดจำบทบาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในสังคม และเรียนรู้ว่าอะไร คือ พฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมอย่างไร การเรียนรู้ในขั้นตอนนี้เขาจะเรียนรู้และสังเกตจากบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมทั่วไป (Generalized Other)

นอกจากนี้ Mead ได้แบ่งส่วนของความเป็นตัวตนไว้ 2 ส่วน คือ

- 1) I คือ ส่วนที่เป็นความคิดของตนเอง ไม่ใช่ความรู้สึนึกคิดของสังคม
- 2) Me คือ ส่วนที่เป็นความคิดเห็นของสังคม ความต้องการของสังคม เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นสิ่งที่ติดตาม เป็นกฎข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นสิ่งที่

เกี่ยวข้องกับคุณธรรม ระเบียบ ประเพณี Me เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่า I และคนในสังคมมักจะฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตาม

ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นสังคมมนุษย์ทุกคนจะปฏิเสธไม่ได้ว่าแท้ที่จริงแล้วทุกคนมีทั้ง I และ Me ขึ้นอยู่กับกาลเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้นเพราะบางครั้งมนุษย์ก็คำนึงถึงตัวเองมากกว่าสังคมหรือส่วนรวม และบ่อยครั้งที่มนุษย์ส่วนใหญ่นึกถึงสังคมหรือส่วนรวมมากกว่าตัวเอง

3. Sigmund Freud (1856-1939) Freud ได้อธิบายเรื่องความเป็นตัวตน โดยเสนอว่า บุคลิกภาพของคนเรานั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

3.1 Id เป็นตัวตนที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่มีแรงขับเคลื่อนออกมาตามธรรมชาติโดยไม่มีการคิดพิจารณาใคร่ครวญถึงเหตุผลแต่อย่างใด อยากทำอะไรก็ทำทันที

3.2 Ego เป็นส่วนที่มีเหตุผล หรือเป็นตัวประสานระหว่าง Id และ Superego และเป็นตัวที่คอยควบคุม Id

3.3 Superego เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม ระเบียบ ประเพณี กฎข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นความรู้สึกใฝ่สูง รู้จักพิจารณาว่าอะไรดี อะไรควร อะไรไม่ควร ฯลฯ Superego ของ Freud นั้นเป็นสิ่งที่คล้ายกับ Me ของ Mead

ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมหากนำมาปรับใช้กับบุตรที่ติดกับผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำ โดยให้ตัวอย่างที่ดีกับเด็กและนำเสนอในสิ่งต่าง ๆ ที่ดีแก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และรับรู้ว่าการได้รับนั้นมีผลดีอย่างไร ในขณะที่เดียวกันหากมีสิ่งไหนที่ไม่ดีจะต้องอบรมสั่งสอนเด็กซึ่งนำไปเห็นถึงข้อเสียของสิ่ง ๆ นั้น เพื่อให้เด็กได้เห็นถึงผลที่ตามมาเพื่อที่จะไม่ให้เด็กได้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

สรุปแนวคิดความผูกพันทางสังคม แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม แนวคิดความเป็นตัวตนและบุคลิกภาพ สามารถนำมาสรุปความเชื่อมโยงเพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลผลการศึกษาก็จะสามารถเข้าใจในประเด็นของสถานการณ์ปัญหา

การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง สภาพปัญหาหรืออุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับตัวเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอยู่ในเรือนจำและเด็กติดผู้ต้องขัง แนวคิดความผูกพันทางสังคมทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนของพัฒนาการของเด็กวัยแรกเกิดในการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมโดยรอบ ทั้งสถานที่และคนใกล้ชิด แนวคิดการขัดเกลาทางสังคมที่เป็นกรอบเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีของเด็ก ร่วมกับการขัดเกลาสภาพจิตใจของผู้ต้องขัง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความเป็นตัวตนและสร้างบุคลิกภาพเชิงบวกให้กับแม่และเด็กเป็นแนวทางนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังต่อไปในอนาคต

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยเอกสารงานที่เกี่ยวข้องครั้งนี้พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังและสถานการณ์ของปัญหาการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ปัญหาจากตัวผู้ปฏิบัติงานและข้อจำกัดของหน่วยงาน

ข้อจำกัดหรือสิ่งกีดขวางในการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในเรือนจำและทัณฑสถาน ที่ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีปัญหาที่เกิดจากตัวผู้ปฏิบัติงานและข้อจำกัดของหน่วยงาน ในการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนดกรุงเทพ และปัญหาการขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม และการขาดงบประมาณสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ยังไม่มีการจัดการเรื่องเบียดเบียนเสี่ยงภัยให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคนที่เข้าเวรรักษาการณ์ทุกคนได้รับในอัตราที่เท่ากัน เนื่องจากการทำ

ให้คุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่มีสภาพคล่องทางการเงินมากขึ้นจะเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ปัญหาที่เกิดจากข้อจำกัดของหน่วยงานในทุกเรือนจำและทัณฑสถานคือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ส่วนใหญ่มีปัญหาจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอกับหน้าที่ของงาน เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มีปริมาณมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถจัดอัตรากำลังที่มีอยู่อย่างจำกัดมาดูแลผู้ต้องขังตั้งครกร์ได้เนื่องจากในเรือนจำและทัณฑสถานส่วนมากมีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นแต่จำนวนเจ้าหน้าที่กลับลดลง ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง เป็นอุปสรรคในการทำงานเนื่องจากเจ้าหน้าที่หนึ่งคนต้องรับผิดชอบงานจำนวนมากหลากหลายชนิดส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่ต่อเนื่องจึงไม่สามารถนำผลการประเมินมาพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขตามมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม

แม้ว่าเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพได้อย่างเหมาะสมทั้งในด้านสถานที่ควบคุม การจัดทำประวัติ สวัสดิการ สุขอนามัย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง แต่อาจมีข้อจำกัดในด้านสถานที่สำหรับบริหารทารกในเวลากลางวัน (Day Care) ให้มีสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับภายนอกที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดจากขนาดและโครงสร้างของเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งมีอยู่อย่างจำกัดคับแคบ ไม้มีความเป็นไปได้ที่จะทำการแยกอาคารสำหรับการบริหารเด็กติดผู้ต้องขังโดยเฉพาะ ซึ่งบางช่วงเวลาอาจมีจำนวน ผู้ต้องขังตั้งครกร์ ผู้ต้องขังมีลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขังเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ต้องนำผู้ต้องขังปกติมาปะปนนอนรวมกันในเรื่องนอนเวลากลางคืน อาจเป็นสาเหตุของการติดโรคติดต่อที่มีผู้ใหญ่เป็นพาหะสู่เด็กติดผู้ต้องขังได้

2. ปัญหาด้านการแพทย์และเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านแม่และเด็ก

ข้อจำกัดเมื่อผู้ต้องขังตั้งครกร์หรือเด็กติดผู้ต้องขังเกิดเจ็บป่วยฉับพลันการออกไปรักษาพยาบาลนอกเรือนจำต้องทำเรื่องขออนุญาต โดยจะต้องมีขั้นตอน

กระบวนการที่ต้องเตรียมความพร้อมทั้งเรื่องบุคลากรและเอกสารอนุญาตต่าง ๆ เพื่อส่งออกไปโรงพยาบาลภายนอก ซึ่งราชทัณฑ์ไม่มีโรงพยาบาลเฉพาะสำหรับแม่และเด็ก ก็จะเป็นอันตรายต่อเด็กในกรณีเร่งด่วน หากยังส่งเด็กออกไปไม่ได้ในเวลาที่ได้ก้นหน้าเขียวขึ้นมาหรือว่าสลักนม การส่งออกต้องส่งออกไปถึงโรงพยาบาลที่มีกุมารแพทย์ เวลาที่มีอาการขึ้นมาบางเรือนจำอาจอยู่ใกล้โรงพยาบาล แต่สมองของเด็กขาดออกซิเจนได้ประมาณ 2-3 นาทีเท่านั้น ทำให้เป็นอันตรายต่อเด็ก ทำให้การดูแลรักษาไม่ดีเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่จึงอยากผลักดันให้เด็กออกจากไปเรือนจำ และอยากให้มีความช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังหญิงไม่ต้องเข้ามาคลอดในเรือนจำ เพราะภายในเรือนพยาบาลไม่มีห้องคลอด เพราะห้องคลอดต้องเป็นเฉพาะทาง พยาบาลก็ต้องเป็นเฉพาะทางสำหรับห้องคลอด เพราะปัญหาการคลอดไม่ทัน เช่น บางคนเคยตั้งครรภ์มา 7 ครั้ง ปากมดลูกเปิด เพียง 2-3 เซนติเมตร ก็อาจจะคลอดออกมาได้ภายใน 30 นาที ซึ่งอุปกรณ์ที่จะดูแลเด็กไม่มี เช่น เด็กแรกคลอดควรได้รับออกซิเจน ไม่มีเครื่องช่วยในการหายใจสำหรับเด็กในกรณีฉุกเฉินที่เด็กหายใจลำบาก เด็กบางคนภูมิคุ้มกันต่ำไม่เท่ากันแค่หัวธรรมดาในแต่ละคนก็ส่งผลไม่เท่ากัน เด็กอาจมีอาการเป็นปอดบวมหรือทางเดินหายใจไม่ดี หายใจแล้วจะเหนื่อย หรือหวัดสายพันธุ์ใหม่ในผู้ใหญ่ ก็อาจติดเด็กทั้งโรคผิวหนังและโรคทางเดินหายใจ เด็กไม่ควรอยู่ปะปนกับผู้ใหญ่ โรคหิดก็อาจมีผู้ใหญ่เป็นพาหะ เจ้าหน้าที่พยาบาลต้องสังยาพื้น ๆ ที่พยาบาลสามารถจ่ายยาได้เมื่อเด็กต้องการ การส่งเด็กออกไปโรงพยาบาลก็ต้องส่งเจ้าหน้าที่ออกไปดูแลทำให้เสียเวลาไปทั้งวัน เป็นกฎข้อบังคับของโรงพยาบาลที่เด็กต้องมีญาติเฝ้า ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องขาดงานไปเฝ้าเด็กหนึ่งคนต่อเจ้าหน้าที่หนึ่งคน ทำให้เจ้าหน้าที่ขาดแคลนต้องหยุดงานที่เรือนจำไปเฝ้าใช้เด็กที่โรงพยาบาลเพราะเด็กอาจไม่มีญาติหรือติดต่อยุติไม่ได้

ทางเรือนจำเองมีพยาบาลไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขัง การจะทำคลอดภายในเรือนจำต้องอาศัยความชำนาญ เพราะเสียงอันตรายทั้งแม่และเด็กจากการเสียเลือด แม้ว่าพยายามผลักดันออกไปทุกรายให้คลอดนอกเรือนจำ

แต่รายฉุกเฉินก็จำเป็นต้องทำคลอดกันเองภายในเรือนจำจากพยาบาลที่ไม่มี ความเชี่ยวชาญด้านการคลอดบุตร ปัญหาของหญิงตั้งครรภ์ภายในเรือนจำที่ พยาบาลเองก็ยังไม่สามารถตอบไม่ได้ คือ ผู้ต้องขังจะเกิดอาการเจ็บท้องในตอนกลางคืน และขณะนั้นมีเจ้าหน้าที่เข้าเวรเพียงคนเดียวดูแลผู้ต้องขังหลายพันคน เมื่อเจ้าหน้าที่ ต้องออกไปส่งผู้ต้องขังที่โรงพยาบาล ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องไปนอนค้างที่โรงพยาบาล ด้วย และเรือนจำก็จะมีพยาบาลอยู่ประจำในระยะเวลาหนึ่งเมื่อพยาบาลต้องไปส่ง ตัวผู้ต้องขังไปคลอดด้วย ส่งผลเสียต่อส่วนรวมหากผู้ต้องขังคนอื่นเป็นโรคฉุกเฉิน เช่น กล้ามเนื้อหัวใจตาย ก็จะไม่ทันการณ เรือนจำและทัณฑสถานควรจะมีพยาบาล ที่ดูแลการผดุงครรภ์โดยเฉพาะด้วย ผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการทำคลอด เพราะแม้ว่าพยาบาลที่มีอยู่จะทำการคลอดได้ก็ไม่ได้ทำด้วยความระมัดระวังหรือ มั่นใจว่าจะไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้นกับแม่และเด็ก เพราะขาดความชำนาญต่างจาก พยาบาลที่เคยอยู่ในห้องคลอด ทุกวันนี้ในเรือนจำก็มีอุปกรณ์สำหรับทำคลอดฉุกเฉิน แต่ยังคงขาดอุปกรณ์จำเป็นบางชนิดเช่น เครื่องดูดเสมหะเด็กแรกเกิด ตู้ปรับอุณหภูมิ สำหรับเด็กแรกเกิด ตู้ออกซิเจน การดูแลเด็กแรกเกิดเป็นการยากเพราะพยาบาลต้อง ฝ้าเด็กทั้งคืนเพื่อความปลอดภัยโดยโรงพยาบาลภายนอกจะใช้พยาบาลเข้าเวร 3 คน ในการดูแลเด็ก แต่ทางเรือนจำมีพยาบาลเพียงคนเดียวเข้าเวรตอนกลางคืน ปัญหาเยอะที่ต้องจัดการเพราะมีเจ้าหน้าที่น้อย ถ้าหากมีการบรรจุเจ้าหน้าที่มากขึ้น ก็จะสามารถแบ่งเบาปัญหาได้ ในส่วนของยาที่จะให้แพทย์เป็นคนเขียนรายการยาที่ จำเป็นขึ้นมา เช่น ยาแก้ท้องเสีย ยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อของเด็ก และเป็นยาที่เมื่อ แพทย์ไม่อยู่พยาบาลวิชาชีพที่จบเวชปฏิบัติมาสามารถสั่งยาได้ เรือนจำยังไม่มี การเชิญกุมารแพทย์มาตรวจภายในเรือนจำ มีเพียงแพทย์ประจำบ้านและสูตินารีแพทย์ เข้ามาทุกสัปดาห์ บางเรือนจำอาจไม่มีสูตินารีแพทย์เข้าทุกสัปดาห์ ต้องนำผู้ต้องขัง ตั้งครรภ์ออกไปฝากท้องข้างนอก เป็นภาระความลำบากของเรือนจำ

ปัญหาด้านการแพทย์และเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านแม่และเด็ก ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาหลัก และระบบงาน เพื่อจะได้พิจารณาปัญหาความขาดแคลนนี้เป็นปัญหาโครงสร้างมากกว่าเป็นปัญหากำลังคนตามปกติ มีผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิเด็กอันเป็นการขัดแย้งกับข้อกำหนดกรุงเทพที่เน้นย้ำถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กควรได้รับ กลไกของระบบบริการที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นผู้หญิงและมารดา (ที่อยู่ในสถานคุมขัง) ความเสี่ยงของมารดาและทารกในการรับเชื้อจากโรคติดต่อในเรือนจำ เป็นต้น

เพราะฉะนั้นปัญหาการเข้าถึงการรักษาที่ได้มาตรฐานและทันเวลาในกรณีฉุกเฉินต่าง ๆ นั้น มีผลต่อคุณภาพชีวิตและการเจริญเติบโตของเด็ก สุขภาพจิตของเด็ก สังคมที่เด็กควรได้อาศัยอยู่อย่างมีมาตรฐานด้านสุขอนามัยและพัฒนาการทางสมองของเด็กแต่ละช่วงวัย ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไขจากผู้กำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่มีลูกอยู่ในเรือนจำและเด็กติดผู้ต้องขัง ให้สามารถบังคับใช้นโยบายที่เหมาะสมได้ทันในช่วงเวลาที่รวดเร็ว หากพยายามแก้ไขเพียงปัญหาด้านการขาดแคลนทรัพยากร บุคคล งบประมาณ อันเป็นปัญหาในร่องรอยเดิม ก็อาจไม่ส่งผลต่อการสร้างความตระหนักรู้ในเปลี่ยนแปลง การแก้ไขที่มีประสิทธิภาพควรมีการพัฒนาหลักและระบบงานควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรของกรมราชทัณฑ์ การปรับเปลี่ยนงบประมาณอาจทำได้โดยลดงบที่ไม่จำเป็นในบางเรื่องเพื่อนำงบมาใช้กับปัญหาที่เร่งด่วนกว่า

3. ปัญหาจากตัวผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง

ปัญหาด้านที่ควรจะแก้ไข คือ เรื่องอนามัยของแม่ เพราะอนามัยของแม่ ก็คือ อนามัยของเด็ก เกิดขึ้นบ่อยครั้งที่เด็กมีโรคผิวหนังซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถไปตรวจตราการใช้ชีวิตในเรือนนอนของผู้ต้องขังได้อย่างเต็มที่ ในความเห็นของเจ้าหน้าที่นักจิตวิทยาให้เหตุผลว่า แม่บางคนต้องดูแลตัวเองให้ดีและคิดถึงลูกให้

มากกว่านี้ ควรมีวุฒิภาวะและความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร เพราะอยู่ในเรือนจำบางครั้งมีแม่ที่ใส่ใจตนเองมากกว่าลูก เพราะคิดว่ามีพี่เลี้ยงดูแล จึงสามารถละเลยลูกตนเองได้ แม้บางคนเมื่ออยู่ข้างนอกเรือนจำอาจเสพยาขณะตั้งครรภ์ เมื่อเข้ามาในเรือนจำอ้างว่าไม่ทราบที่ตั้งครรภ์ทั้ง ๆ ที่อายุครรภ์ 8 เดือนแล้ว ไม่เคยฝากครรภ์ ไม่เคยฉีดวัคซีนใด ๆ ในขณะที่เสพยาอยู่ นอนก็ไม่ได้นอน กินก็ไม่ได้กิน แต่โชคดีที่เรือนจำส่วนมากไม่มีเด็กที่บกพร่องทางพัฒนาการ เนื่องจากยาที่แม่เสพยาขณะตั้งครรภ์เมื่อมาอยู่ในเรือนจำทางนักจิตวิทยาประเมินว่าความประพฤติดังกล่าวของผู้ต้องขังจะดีขึ้นจากการถูกบังคับด้วยกฎระเบียบต่าง ๆ แต่ก็มีปัญหาที่พบได้บ่อยคือเมื่อติดต่อกฎหมายให้มารับตัวเด็กแล้วไม่มีญาติยินดียินดีจะรับเด็กไป เด็กที่อายุจะครบ 1 ขวบ จะเริ่มจำคนได้ จึงควรต้องให้เด็กออกจากเรือนจำไปก่อนจะมีภาพจำเป็นการเติบโตโดยร่ายล้อมไปด้วยลูกกรง เมื่อไม่มีกฎหมายบังคับให้ญาติรับตัวเด็กไป จึงต้องติดต่อสถานสงเคราะห์ให้รับตัวเด็กไป โดยให้แม่เด็กเลือกว่าเมื่อพ้นโทษจะไปรับลูกกลับมาเลี้ยงไหม หรือจะยกขาดให้กับคนอื่นไปเลยก็ได้ ปัญหาเกี่ยวกับตัวแม่เอง คือสิ่งที่ยุ่งยากกว่าปัญหาเรื่องระบบ เพราะเราไม่สามารถไปปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของความเป็นอยู่ภายนอกเรือนจำที่เด็กจะต้องไปอยู่ได้ บางครั้งการให้เด็กอยู่ในเรือนจำต่อไปอาจส่งผลดีกับเด็กมากกว่าการออกไปอยู่กับญาติที่ไม่เต็มใจและไม่พร้อมในการรับเลี้ยงเด็ก บางคนก็ไม่ยอมยกลูกให้คนอื่นแต่จากการประเมินแล้วตัวเองไม่มีประสิทธิภาพในการรับลูกกลับมาเลี้ยงเมื่อพ้นโทษ เช่น แม่เป็นผู้ป่วยจิตเวช

ปัญหาของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์มักจะเป็นปัญหาด้านสุขภาพ แม้ว่าอายุครรภ์ 8 ถึง 9 เดือน ก็อาจไม่เคยฝากครรภ์มาก่อน ถ้าหากมีโรคติดต่อก็จะทำการรักษาไม่ทัน โดยปกติคนตั้งครรภ์ประมาณ 1 ถึง 2 เดือน ก็ต้องไปฝากครรภ์ เพื่อป้องกันการติดเชื้อในระยะเวลาที่สามารถใช้ยาในการฆ่าเชื้อได้ ลดความเสี่ยงการติดเชื้อจากแม่สู่ลูก หากอายุครรภ์ใกล้คลอดจะไม่สามารถแก้ไขการติดเชื้อนี้ได้ทันเวลา เรื่องของสถานที่ภายในเรือนจำและทัณฑสถานนั้นไม่มีความพร้อมในการคลอดเด็ก

เพราะว่าโดยมากสถานพยาบาลภายในจะเป็นห้องตรวจทั่ว ๆ ไปไม่มีห้องที่มีอุปกรณ์พร้อมสำหรับคลอดหากมีการคลอดในเรือนจำทางแดนหญิงจะให้พยาบาลประจำเรือนจำมาทำคลอดให้ซึ่งถ้าเด็กตัวเล็กก็อาจจะคลอดได้ปกติ แต่ถ้าเด็กตัวใหญ่หรือท่าทางของเด็กทำให้คลอดได้ยากก็จะเกิดอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้ การที่เด็กมาอยู่ในเรือนจำจะกระทบสุขภาพของเด็กเพราะแม่ของเด็กได้รับอาหารอย่างจำกัดทำให้น้ำนมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทำให้สารอาหารที่แม่ได้รับเพื่อจะส่งไปสู่ลูกน้อยเมื่อเทียบกับอยู่นอกเรือนจำ ปัญหาสำคัญภายในเรือนจำคือวัณโรคที่หากเด็กมีการติดเชื้อ เชื้อจะขึ้นไปถึงสมองได้เสี่ยงอันตรายถึงชีวิต และเชื้อวัณโรคสามารถติดต่อได้ทางลมหายใจ ในกรณีที่ผู้ต้องขังบางคนอยู่ในระยะแพร่เชื้อแต่ไม่แสดงอาการ เข้ามาอุ้มเด็กหรือพูดคุยกับแม่เด็ก เด็กจะอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื้อในทุก ๆ วัน

ปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่โตในเรือนจำอีกอย่างหนึ่ง คือ การกลัวเพศชาย เพราะไม่คุ้นเคยกับเพศชาย ทำให้มีพัฒนาการที่แตกต่างกับเด็กภายนอก และเด็กมีอาการติดอยู่ภายในเรือนจำ กลัวการออกจากสังคมภายนอก เป็นปมข้างในที่กลัวผู้ชาย แม้แต่พ่อของตนเองก็อาจเกิดปัญหาครอบครัวได้เมื่อเด็กออกจากเรือนจำเข้าเกินไป

4. ปัญหาด้านสวัสดิการของผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง

เรื่องการจัดปัจจัยสี่เช่น นม อาหารเสริม เครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ สวัสดิการของแม่และเด็กในเรือนจำกรมราชทัณฑ์จัดให้มาเป็นรายคนโดยประมาณ ดังนั้นปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อจำนวนของเด็กในเรือนจำและทัณฑสถานเพิ่มขึ้นมากกว่าปีก่อนหน้า เช่น ปีแรกมีเด็ก 20 คน กรมราชทัณฑ์ก็จะจัดงบประมาณสำหรับ 20 คนให้ในปีถัดมา แต่หากปีถัดมามีเด็ก 30 คน งบประมาณก็อาจไม่เพียงพอในการจัดการ ในทางตรงกันข้ามหากปีแรก มีเด็ก 30 คน กรมก็จะจัดงบประมาณ

สำหรับ 30 คน ให้ในปีถัดมา แต่หากปีถัดมามีเด็ก 20 คน งบประมาณก็จะมีมากพอถึงขั้นเหลือ เป็นการยากที่จะจัดงบประมาณให้พอดีกับความต้องการ เพราะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะมีผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์หรือผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อนจำนวนกี่คนที่ถูกส่งมายังเรือนจำ ปัจจุบันนี้ใช้วิธีถัวเฉลี่ยแก้ปัญหากันไปในส่วนของการใช้ที่ได้รับการบริจาคจากภาคเอกชน ซึ่งบางเรือนจำมีภาวะขาดแคลน และบางเรือนจำก็จำเป็นต้องบริจาคของต่อเพราะมีมากเกินไปจนความจำเป็นและของใช้มีวันหมดอายุ

5. ปัญหาด้านการส่งเด็กติดผู้ต้องขังออกไปให้ญาติหรือสถานสงเคราะห์ หรือมูลนิธิดูแลเด็กต่อ

ปัญหาที่ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อนต้องโทษในระยเวลานานแต่เด็กมีเวลาจำกัด แม้ว่าตามกฎหมายอยู่ภายในเรือนจำกับแม่ได้ไม่เกิน 3 ปี ในทางปฏิบัติเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์มักแนะนำให้นำเด็กออกไปภายนอกภายในระยะเวลาขวบปีแรกจะเป็นการป้องกันภาพจำของเด็กที่มีต่อสภาพแวดล้อมภายในซึ่งรายล้อมด้วยกรงขังและผู้ต้องขัง

ในกรณีที่ติดต่อญาติไม่ได้หรือญาติไม่มีความพร้อมจะดูแลเด็กเจ้าหน้าที่ต้องส่งเด็กไปยังสถานสงเคราะห์ หรือมูลนิธิทั้งทางภาครัฐและเอกชน แม้แต่สถานสงเคราะห์ก็ต้องมีการคัดกรองเป็นรายกรณีไปเนื่องจากสถานสงเคราะห์เองก็มีความแออัด จึงไม่ได้รับง่าย ๆ หรือบางสถานสงเคราะห์อาจมีเงื่อนไขเฉพาะตัวในการไม่รับเด็กเพศหญิง อาจสะดวกในการรับเลี้ยงเด็กเพศชายเท่านั้น เมื่อรับไปแล้วทางสถานสงเคราะห์ก็มีบริการนำเด็กกลับมาเยี่ยมแม่ที่เป็นผู้ต้องขังโดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้พาเด็กมาเยี่ยมแม่ในเรือนจำ ถ้าเปรียบเทียบกับความถี่ในการนำเด็กกลับมาเยี่ยมแม่ สถานสงเคราะห์ของเอกชนจะมีความถี่ในการพาเด็กกลับมาเยี่ยมแม่มากกว่า

6. แนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพมหานครด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง

กรมราชทัณฑ์มีกิจกรรมส่งเสริมหลัก ๆ คือ โครงการกำลังใจร่วมกับสภาอากาศ ปีละ 2 ครั้ง โครงการคนดีที่ขวบปีแรก ปีละ 2 ครั้ง การอบรมการบริบาลทารก เป็นการอบรมพี่เลี้ยง ซึ่งพี่เลี้ยงที่เข้ามาช่วยงานต้องผ่านหลักสูตรของสภาอากาศถึงจะมาเป็นพี่เลี้ยงเด็กในเรือนจำได้ พี่เลี้ยงเป็นผู้ต้องขังที่รับสมัครคนที่สนใจ ในระหว่างที่เข้าอบรมมีการประเมินโดยนักสังคมสงเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการผ่านเกณฑ์ ตั้งแต่การอุ้มเด็ก การเลี้ยงเด็ก การเปลี่ยนเสื้อผ้าเด็ก ระยะเวลาการอบรมประมาณ 1 สัปดาห์ เปิดครั้งละประมาณ 50 คน โดยมีแบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน โดยมีการประเมินพฤติกรรมตั้งแต่วันที่เข้ามาคุณสมบัติของพี่เลี้ยงควรเป็นคนใจเย็นไม่โมโหหงุดหงิดง่าย โดยวันทดสอบจะเริ่มจากใช้หุ่นก่อน และใช้เด็กจริงในช่วงท้ายของการอบรม ในส่วนของการอบรมมีจัดอบรมผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อนด้วย ในการปฏิบัติกับเด็กแรกเกิด การอ่านหนังสือนิทาน การเสริมพัฒนาการของเด็ก เทคนิคที่ แม่เด็กสามารถนำมาใช้ได้จริงในการเลี้ยงช่วงขวบปีแรก มีการฝึกโยคะสำหรับผู้ต้องขังตั้งครรภ์เพื่อสุขภาพที่ดีก่อนคลอด บางวันเจ้าหน้าที่ก็จะมาเล่นโยคะด้วย ในพื้นที่กว้าง ๆ ช่วงบ่ายก่อนอาบน้ำในการออกกำลังกายร่วมกันกับผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามกรมราชทัณฑ์ก็ยึดข้อกำหนดกรุงเทพที่ต้องจัดให้ตรงตามมาตรฐานที่ต้องปฏิบัติกับผู้ต้องขังเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับ จากการศึกษาและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง พบว่า ระบบในเรือนจำที่ตึ้นนั้นยังไม่เพียงพอ ต้องขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของผู้ต้องขังที่เป็นแม่เด็กอยากเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีวุฒิภาวะเหมาะสมให้ลูกตนเองนั้นเติบโตอย่างมีคุณภาพ ไม่พึ่งแต่เพียงสวัสดิการของรัฐ ตระหนักว่าตนเองควรจะทำอะไรและคิดให้ยาวไกลถึงอนาคตจึงสามารถขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพมหานครด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ควรนำผู้กระทำผิดหญิงทั้งตั้งครรรค์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีระบบลงโทษโดยใช้เรือนจำที่อาจมีผลต่อการมีเด็กติดผู้ต้องขังในเรือนจำ กรมราชทัณฑ์และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรร่วมประชุมหารือเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และวิธีการปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ โดยอาจใช้กระบวนการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกไปสักระยะหนึ่ง เพื่อให้ผู้กระทำผิดหญิงคลอดลูกเรียบร้อยแล้วจึงกลับมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้ระบบการบังคับโทษโดยใช้เรือนจำเป็นที่คุมขัง เพื่อเป็นการลดภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับตัวเด็กเอง การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้จำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจให้สังคมยอมรับเพื่อไม่ให้เกิดการคัดค้านต่อต้านตามมาในภายหลัง

2. กรมราชทัณฑ์ต้องดำเนินการพัฒนาบุคลากรและเพิ่มจำนวนบุคลากรที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตามข้อกำหนดกรุงเทพ เพราะปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอนำไปสู่ปัญหาการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพในหลายข้อ โดยอาจเริ่มจากการกำหนดนโยบายเปิดรับบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ควรเน้นบุคคลที่มีพื้นฐาน สังคมสงเคราะห์ จิตวิทยา อาชีววิทยา หรืองานกระบวนการยุติธรรม การที่เพิ่มบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเฉพาะทางจะช่วยให้สามารถทำงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะลักษณะงานที่ต้องทำเป็นทีม

3. เรือนจำและทัณฑสถานต้องสำรวจปัญหา เพื่อแก้ไขและสร้างความพร้อมให้ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดกรุงเทพ โดยดำเนินการตรวจอาคารสถานที่ งบประมาณ บุคลากรด้านการแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านต่าง ๆ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง ส่งเสริมภาคเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมใน

การช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง เพื่อมาเติมเต็มสิ่งที่ยังบกพร่องและยังเป็นปัญหาอยู่ เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพเพื่อประสิทธิผลที่สมบูรณ์ที่สุด

4. ในกรณีที่ไม่สามารถเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดหญิงที่ตั้งครรภ์ออกไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้ระบบการบังคับโทษโดยใช้เรือนจำ ควรมีข้อเสนอไปที่ศาลให้ใช้อำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์ (มาตรา 246 ป.วิอาญา) ให้อยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกด้วย กฎหมายไทย ป.วิอาญา มาตรา 246 วรรคสาม กำหนดให้ “ลักษณะของสถานที่อันควรตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งปัจจุบันมี “กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552” ที่น่าจะนำมาใช้ได้ แต่ติดปัญหาที่ว่าข้อกำหนดในกฎกระทรวงกลับสร้างข้อจำกัดอย่างยิ่งเพราะเป็นการกำหนดให้สร้างสถานที่คุมขังใหม่ ไม่ใช่การจำคุกที่บ้านอย่างในต่างประเทศ และต้องรับโทษจำคุกมาแล้วหนึ่งในสาม ฯลฯ จึงควรเสนอให้มีการไขกฎกระทรวงให้คำว่า “สถานที่อื่นที่ใช้ในการจำคุก” ให้นิยามรวมถึงบ้านพักอาศัยของตนเองหรือสถานสงเคราะห์ (บ้านกึ่งวิถี) หรือสถานที่ที่เจ้าของยินยอมให้พักอาศัย ส่วนกลุ่มเป้าหมายให้รวมถึงหญิงตั้งครรภ์หรือมีเด็กติดด้วยจะทำให้ผู้ต้องขังหญิง (ที่มีความประพฤติดี) มีที่พักเลี้ยงดูลูกตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมหลักการของข้อกำหนดกรุงเทพที่มุ่งเน้นการกลับคืนสู่ชุมชน

5. กรมราชทัณฑ์ควรมีการสนับสนุนให้จัดตั้งเรือนจำสำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขังโดยเฉพาะ เพื่อให้เป็นสถานที่ในการควบคุมและปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับผู้ต้องขังเหล่านี้ เนื่องจากยังมีเรือนจำรูปแบบเก่า ที่เรียกว่า เรือนจำแดนเดี่ยว คือ สร้างเป็นแดนเดี่ยวแล้วแบ่งเป็นโรงเลี้ยง เรือนนอน สุทกรรม โรงฝึกอาชีพ อีกทั้งยังมีอายุการใช้งานนาน

เพราะฉะนั้นการปรับปรุงซ่อมแซม ปรับโครงสร้างเรือนจำเก่าทำได้ยากด้วยความคับแคบและความแออัด การย้ายผู้ต้องขังมีกรรม ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขังไปสถานที่ที่เหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น

6. กรมราชทัณฑ์ควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจที่ดีในการทำงานให้กับเจ้าหน้าที่ เช่นการออกกระเป๋ยในการเบิกค่าล่วงเวลาให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำทัณฑสถาน ที่ไปดูแลพยาบาลเด็กติดผู้ต้องขังที่โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เนื่องจากการควบคุมดูแลผู้ต้องขังนั้นเป็นงานที่หนัก ทำให้บางครั้งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวส่งผลให้เจ้าหน้าที่เกิดความท้อแท้ในการทำงาน ควรจัดสรรงบประมาณให้มีความเหมาะสมผลตอบแทนที่คุ้มค่าจึงมีความสำคัญ อีกทั้งควรสนับสนุนในเครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อช่วยในการทำงาน และเป็นการแบ่งเบาภาระงานลงไปส่วนหนึ่ง

7. กรมราชทัณฑ์ควรส่งเสริมพัฒนาความรู้ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ อาจทำได้โดยเจ้าหน้าที่ภายในเพื่ออบรมความรู้ในเรื่องของข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง เช่น การดูแลผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ หรือเรื่องการดูแลเด็กอ่อนอย่างเหมาะสม โดยอาจขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญภายนอก เพื่อฝึกทักษะแก่เจ้าหน้าที่และสามารถถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้กับเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับเหตุการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกวัน

8. การสื่อสารระหว่างเรือนจำและทัณฑสถานภายในประเทศ ควรมีระบบการตรวจสอบในเรื่องของใช้อุปโภคบริโภคเฉพาะของแม่และเด็ก ปัญหาการขาดแคลนนม ผ้าอ่อม นมบำรุงแม่เพื่อให้ให้น้ำนมลูก ของเล่นเด็ก สื่อการสอนเพื่อพัฒนาการในเด็กเล็กและอื่น ๆ พบว่า บางเรือนจำยังขาดแคลนอยู่มากในขณะที่บางเรือนจำมีมากเกิดความจำเป็น ซึ่งสิ่งของเหล่านี้มีวันหมดอายุ หากมีระบบตรวจสอบเพื่อส่งสิ่งของเหล่านี้ไปให้เรือนจำและทัณฑสถานที่มีความจำเป็นต้องใช้ จะลดปัญหาขาดแคลนหรือปัญหาของหมดอายุจนต้องทิ้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. ผู้ต้องขังหญิง ควรรับรู้รับทราบเกี่ยวกับสิทธิ ประโยชน์ มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้เข้าใจถึงสิทธิที่ตนเองมี และไม่เรียกร้องเกินสิทธิของตนเองที่ควรจะได้รับ ควรมีการจัดอบรมเรื่องข้อกำหนดกรุงเทพในด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังให้กับ ผู้ต้องขังมีครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และผู้ต้องขังที่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงเด็ก อย่างสม่ำเสมอ โดยมีวิทยากรจากภายในกรมราชทัณฑ์และวิทยากรจากภาคเอกชนมาสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้และทำความเข้าใจในข้อกำหนดกรุงเทพ

10. กรมราชทัณฑ์ควรมีการประชาสัมพันธ์เรื่องขอบเขตการทำงานของเรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่ง ที่มีผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง ให้ประชาชนหรือองค์กรภายนอกได้รับรู้และเข้าใจลักษณะงานและขอบเขตการทำงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานที่มีความพร้อมจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถในการส่งเสริมการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังโดยมีการประสานงานกันจากทุกภาคส่วนราชการและภาคเอกชน

11. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเรื่องการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) และความต้องการจำเป็น (Need Assessment) เพื่อจำแนกผู้กระทำผิดตั้งแต่ชั้นอัยการ ศาล เพื่อเป็นเบาะแสคดีและใช้วิธีการอื่นนอกจากการจำคุก เพื่อลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำซึ่งไปกระทบกับผู้ต้องขังหญิงที่มีเด็กติดมาด้วย

12. กรมราชทัณฑ์ควรค้นข้อมูลเชิงประจักษ์ ว่าควรให้เด็กอยู่กับแม่กี่ปีจึงจะเหมาะสม เพราะกฎหมายให้ถึง 3 ปี แต่เรือนจำปลดเวลาเหลือ 1 ปี เพราะการให้เด็กแยกกับมารดาเร็วไปจะมีผลกับพัฒนาการของเด็กเมื่อโตขึ้น จึงควรให้อยู่กับมารดาให้นานที่สุดอย่างน้อย 2 ปี (1 ปีอาจน้อยเกินไป) แต่ 3 ปี เด็กจะเริ่มจำความได้

13. กรมราชทัณฑ์ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนดกรุงเทพอย่างลึกซึ้งให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทุกระดับ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในฐานะประเทศที่ริเริ่มข้อกำหนดกรุงเทพ

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป ในสภาพสังคมปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมาย จนในบางครั้งเทคโนโลยีเป็นส่วนผลักดันให้เกิดการละเมิดกฎระเบียบที่สังคมกำหนดไว้กลายเป็นการก่ออาชญากรรม ซึ่งนับวันจะยังมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงหลายปีให้หลังมานี้ มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงแม่ลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง เพิ่มขึ้นไปโดยปริยาย จนกระทั่งมีข้อกำหนดกรุงเทพเข้ามาเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการดูแลในเรื่องสิทธิตลอดจนคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังหญิง เนื่องจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้มีความรับผิดชอบดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งแต่วันแรกที่เข้าสู่เรือนจำจนกระทั่งถึงวันสุดท้ายที่พ้นโทษและได้รับการปล่อยตัวออกไป การพัฒนาเจ้าหน้าที่จึงเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพ เพื่อการปฏิบัติงานที่รอบคอบ มีความรู้ที่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ดี และทักษะในการปฏิบัติงานที่ดี จะทำให้การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพเกิดผลสัมฤทธิ์ที่สมบูรณ์

การศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทาง

ในการเสนอแนะการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพมหานครด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทย วิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ของการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพมหานครด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคเกิดจากงบประมาณรายปีที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีลูกอ่อน และเด็กติดผู้ต้องขัง ปัญหาเรื่องสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง ปัญหาสุขอนามัยของผู้ต้องขังหญิงส่งผลถึงเด็กที่อยู่ภายในเกิดภาวะเสี่ยงจากการติดเชื้อต่าง ๆ เช่น โรคผิวหนัง วัณโรคและโรคที่พบมากที่สุดคือโรคไข้หวัด และไข้หวัดใหญ่ การจัดการเรือนนอนของผู้ต้องขังหญิงยังไม่สามารถแยกออกจากผู้ต้องขังปกติได้ในบางเรือนจำด้วยข้อจำกัดของขนาดสถานที่และความแออัดของเรือนนอนทำให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์อาจต้องนอนรวมกับผู้ต้องขังปกติเกิดความไม่ถูกสุขลักษณะต่อหญิงตั้งครรภ์ เช่นการใช้ห้องน้ำในเวลากลางคืน สวัสดิการของผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังหลังคลอดและเด็กติดผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำมีความแตกต่างกัน เช่น บางแห่งขาดแคลนทั้ง นมเด็ก นมบำรุงครรภ์ ตลอดจนสื่อการสอนเพื่อพัฒนาการ แต่เรือนจำบางแห่งมีสิ่งของเหล่านี้มากเกิดความต้องการจนถึงขั้นเหลือทิ้งจากทั้งงบประมาณที่ได้รับและสิ่งของบริจาคจากภาคเอกชนซึ่งสิ่งของเหล่านี้ส่วนมากมีวันหมดอายุ วิธีแก้ปัญหาคควรมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างเรือนจำและทัณฑสถานที่มีแม่และเด็กติดผู้ต้องขังจองจำอยู่ เพื่อการสร้างมาตรการแบ่งปันสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กจากเรือนจำที่มีสิ่งของมากเกินความจำเป็นสู่เรือนจำที่มีความต้องการมากกว่า การขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมต่อกันระหว่างเรือนจำและทัณฑสถาน การประสานงานและทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง ยังไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพได้อย่างสมบูรณ์

ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ที่เรือนจำบางแห่งมีเจ้าหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์เพียงคนเดียว ทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ซึ่งควรมีการทำงานเป็นทีม เกิดความลำบากยากต่อการรักษาประโยชน์ของทุกฝ่ายทั้งภาระงานของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์รับผิดชอบอยู่ของตนเองส่งผลต่อขั้นตอนการทำงานมีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้สูงขึ้น การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ด้านจิตวิทยา ซึ่งในบางเรือนจำไม่มีเจ้าหน้าที่จิตวิทยามาประเมินสภาพจิตของผู้ต้องขัง ซึ่งหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จิตวิทยาคือการดูแล ทั้งปัญหาการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขัง การทะเลาะวิวาท ผู้ป่วยจิตเวช การประสานงานกับแพทย์ในการจ่ายยาจิตเวช นักจิตวิทยาในกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันนี้มีประมาณ 30 คน ซึ่งประเทศไทยมีเรือนจำและทัณฑสถานรวม ในปี พ.ศ.2562 รวม 143 แห่ง และในจำนวนนักจิตวิทยาทั้งหมดในกรมราชทัณฑ์กระจายไปตามเรือนจำ ประมาณ 20 คน เรือนจำที่ไม่มีนักจิตวิทยา ทางเจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบงานทางด้านอื่นจะเป็นผู้แนะนำแทน จากความจำเป็นที่นักจิตวิทยาต้องทำงานเป็นทีมเช่นกัน ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์บางส่วนมีปัญหาการเสพยาระหว่างตั้งครรภ์ก่อนเข้ามาภายในเรือนจำ ส่งผลให้มีอาการทางจิตเวชซึ่งควรได้รับการประเมินที่ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจิตวิทยา หากกรมราชทัณฑ์อยากเน้นเรื่องการฟื้นฟูพัฒนาจิตใจก็ควรมีนักจิตวิทยาอย่างน้อยเรือนจำละ 2-3 คน การเข้าถึงกุมารแพทย์และพยาบาลผดุงครรภ์ เป็นหนึ่งในปัญหาที่สำคัญที่สุด เพื่อความปลอดภัยในการคลอดของเด็ก ลดความเสี่ยงในการเสียชีวิตของเด็ก เพราะการส่งตัวผู้ต้องขังใกล้คลอดออกไปใช้ระยะเวลาซึ่งอาจเป็นอันตรายกับเด็ก หากมีการคลอดในเรือนจำบางเรือนจำจะให้เจ้าหน้าที่พยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการอบรมการคลอดมาทำคลอดให้ซึ่งถ้าเด็กตัวเล็กก็อาจจะคลอดได้ปกติได้ แต่ถ้าเด็กตัวใหญ่หรือท่าทางของเด็กทำให้คลอดได้ยากก็จะเกิดอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้

แนวทางการแก้ไขปัญหามาจากผลการศึกษาคือ ทางกระบวนการยุติธรรมไม่ควรนำผู้กระทำผิดหญิงที่ตั้งครรภ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีระบบการลงโทษโดยการใช้เรือนจำที่ส่งผลให้เด็กติดผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยการใช้กระบวนการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกเพื่อให้ผู้กระทำผิดคลอດลูกและมีโอกาสเลี้ยงลูกในระยะเวลาหนึ่งจึงกลับมาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้ระบบบังคับโทษโดยใช้เรือนจำเป็นที่คุมขังผู้กระทำผิดกฎหมาย หรือกรมราชทัณฑ์ควรมีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเรือนจำสำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงแม่ลูกอ่อน โดยเฉพาะเพื่อให้เป็นสถานที่ในการควบคุมและปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังกลุ่มนี้ และเป็นประโยชน์สูงสุดของเด็กติดผู้ต้องขังตามเจตนารมณ์ของข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามต้องรับฟังข้อคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา กุมารแพทย์ พยาบาล ผดุงครรภ์ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กติดผู้ต้องขังทุกฝ่ายอย่างสม่ำเสมอเพื่อการขับเคลื่อนข้อกำหนดกรุงเทพด้านแม่และเด็กติดผู้ต้องขังในประเทศไทยสามารถเป็นแบบอย่างให้กับสหประชาชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- กรมราชทัณฑ์. (2554). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขัง*. นนทบุรี: สำนักวิจัยและพัฒนากระบวนการราชทัณฑ์, กลุ่มพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย.
- กรมราชทัณฑ์. (2555). *The Bangkok Rules ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.

- จารุวรรณ ศรีวิลัย. (2547). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ศึกษาเฉพาะกรณี ทณฑลสถานหญิงกลาง ด้านสุขภาพของผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาบริหารงานยุติธรรม.
- เจตน์สิทธิ รัตนาสีทธิ. (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 3(1), 251-260.
- ปกรณ มณีปกรณ. (2555). ทฤษฎีอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.
- พงศกร อินธิไชย. (2552). การกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับยาเสพติดในเรือนจำของผู้ต้องขัง คดียาเสพติดเรือนจำกลางบางขวาง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาบริหารงานยุติธรรม.
- พรชัย ชันดี และคณะ. (2557). ทฤษฎีอาชญาวิทยา หลักการ งานวิจัย และนโยบายเชิงประยุกต์. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- พริณภา วงศ์ขารี. (2557). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนด กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาบริหารงานยุติธรรม.
- พีระพัฒน์ สาสนัส. (2559). กฎหมายบังคับโทษ การศึกษาปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ). วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 5(1), 463-475.
- รัชชา วัฒนกุล. (2557). การปฏิบัติงานและแนวทางการพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ที่ปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพ:ศึกษากลุ่มนักโทษสถานหญิงกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

- ลดาวัลย์ สุวรรณวิสุทธิ. (2552). *ทักษะของผู้ต้องขังหญิงต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ* ทัณฑสถานหญิงธนบุรี. สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาบริหารงานยุติธรรม.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. (2557). *การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตราการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย*. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2560). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย อาภิเวช. (2558). *ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.
- อุนิษา เลิศโตมรสกุล และ อัมณพ ชูบำรุง. (2561). *อาชญากรรมและอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Penal Reform International. (2556). *เอกสารแนวทางการปฏิบัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ)*. สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- Özbay, Ö. & Özcan, Y.Z. (2006). A Test of Hirschi's Social Bonding Theory. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(6), 711-726.
- Robertson, O. (2012). *Collateral Convicts: Children of increase parents*. Geneva: QUNO publications.
- United Nations. (2008). *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*. New York: United Nations Publication.
- Zenden, J. W. V. (1993). *Humman development*. New York McGraw Hill